

KİTAP TAHLİLLERİ

1. ÖZDEŞ, Gündüz. Prof: Şehirciliğe Giriş ve Toplum Mikyası, İstanbul Teknik Üniversite Matbaası, İstanbul. 1962. 144 sahife.

İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehircilik Profesörü G. Özdeş, **Şehirciliğe Giriş** adıyla yeni bir kitap yayınlamış bulunuyor. 5 Bölümden meydana gelen eserin birinci Bölümü, **Şehircilik ve Cepheleri** başlığını taşımaktadır. Bu bölümün ilk kesimini yazar, şehirciliğin ne olduğu sorusunun cevaplandırılmasına ayrılmıştır. Burada, insanla tabiat arasında bir nizam kurma gereğini bahis konusu eden Profesör, şehirciliğin de, bütün diğer bilim dalları gibi en son amacının insanların refahı olduğunu belirtmektedir. Bir şehrin problemlerinin, sadece kendi sınırları içindeki meselelerin incelenmesi ile çözümlenemeyeceğine, şehir hakkında verilecek kararların ancak şehrin çevresi ve bölgesi ile birlikte iyice tanındıktan sonra isabetli ve sağlam olabileceğine temas eden yazar, şehirciliği; «İnsanların refahı ve saadeti için çalışan, bölge ve yurt plânlaması ile ilgili olarak, fizikî ekonomik, sosyal, teknik, tarihî, malî ve estetik şartlar arasında en uygun nizama arayan bir faaliyet» olarak tanımlamaktadır. İkinci kesimde, şehirciliğin önemi ele alınmakta, büyüyen şehirlerin doğduğu problemler ile, plânsız ve düzensiz büyümenin sakıncalarının, şehirciliğin önemini pek çok artırmakta olduğu ifade edilmektedir. Daha sonraki kesimin konusu ise, şehirciliğin çeşitli cepheleridir. Çeşitli cepheler deyimi ile kastedilen şehirciliğin çeşitli bilgi dallarınca ve disiplinlerle olan karşılıklı bağlantısıdır. Bunlar arasında, ekonomik, fizikî, sosyal, teknik, tarihî, malî, hukukî ve estetik problemler zikredilmektedir.

İkinci bölümün başlığı, **Plânlamanın Safhaları**'dır. Bu bölümün ilk kesimi, plânlamada araştırma safhasının incelenmesine ayrılmıştır. Yazar, burada önce, şehircilik plânlamalarının dayandığı veriler üzerinde durmakta ve bunları, sağlayacak olan araştırmala-

rı, fizikî, ekonomik, sosyal, teknik, tarihî, malî, hukukî ve estetik araştırmalar olmak üzere 8 grupta toplamaktadır. Burada, memleketimizde, lüzumlu bütün verilere ve ilmî çalışmalara dayanan tek bir imar plânının yapılmamış olduğu belirtilmektedir. Ayrıca verilerin elde edilmesinde, çeşitli uzmanların işbirliği yapması gereği üzerinde durulmakta ve şehirciliğin bir ekip çalışmasından başka bir şey olmadığı ifade edilmektedir. Bu bölümün müteakip kesimi, toplanan verilerin değerlendirilmesiyle ilgilidir. Burada, şehirciliğin ekip çalışması mahiyetine yeniden temas edildikten sonra, verileri değerlendirecek kimselerin nasıl bir formasyona sahip olması gerektiği konusu tartışılmaktadır. Sonuç olarak yazar, tasavvurunun gerçekleşmesi için gerekli işbirliğine inanmış ve buna alışmış bir yaratıcı olarak, mimarın, şehircilik için en uygun formasyona sahip bulunduğunu; mimarlık mesleği mensuplarının alacakları ek bilgilerle gerçek bir şehirci niteliğini kazanabilecekleri fikrini ileri sürmektedir.

Üçüncü bölümde **Plânlamanın Esasları** yer almaktadır. Bu bölümün birinci kesiminde plânları gerçekleştirmenin ön şartları tartışılmaktadır. Bu ön şartları yazar üç kısımda toplamaktadır. 1) Problemlerin zamanla değişmesi gözönünde tutularak plânlamanın devamlılığının sağlanması. Yeni problem ve şartların neler olduğunu da belirttikten sonra, Prof. Özdeş, Ankara'nın durumunu örnek olarak göstermekte, 1952 de 150.000 olacağı tahmin edilen Ankara nüfusunun o tarihte 400.000 e yaklaştığına işaret etmektedir. 2) Plânlamada elâstikiyetin sağlanması. Çok kesin, değişmez plânlara tatbik imkânlarından yoksun bulunduğu ve memleketimizde İller Bankası kararı ile yapılmakta olan plân çizimi faaliyetinin en çok bu bakımdan sakıncalı olduğunu belirten yazar, plânlara esas olan imar komisyonu raporlarının hacim ve muhteva bakımından yetersizliklerini tenkit etmektedir. 3) Plânın Süresi: Doğru tahminlerde bulunmaya büyük ölçüde etkide bulunan plân süresinin, çeşitli ülkelerdeki uzunluğu hakkında örnekler veren yazar, memleketimizde, bu konuda büyük ve küçük şehirler arasında bir ayırım yapmanın, büyük şehirler için plânlama süresinin 20 - 25 yıl olarak, küçük şehirler için ise 30 - 35 yıl olarak tespitinin uygun olacağı kanaatini izhar etmektedir. Bölümün ikinci kesiminde, icraat ve murakabe bahis konusu edilmektedir. Bu kesimde plânın ve plâncının otoritesi kavramından ne anlaşıldığı açıklanmakta, plânların uygulanmasına nezaret ile görevli idarecilerin, şehircilikle ilgili problemlerin önemini kavramalarının büyük bir başarı faktörü olduğuna işaret edilmektedir. Plâncının otoritesine

karşı bilinçli bir halk denetiminin varlığını da başarı için gerekli gören Prof. Özdeş, bu murakabenin de bir ölçüsü bulunması gerektiğine işaretlerle, halkın yararını korumak için çareler ararken, tek tek fert yararlarının bu alanda, toplum yararı şeklinde ortaya çıkması tehlikesine karşı da ihtiyatlı olmak gerektiğini ileri sürmektedir. İmar plânı üzerindeki, belediye meclisi ve imar heyeti denetimini de söz konusu eden yazar, plânların İmar Bakanlığınca onaylanması safhası ile, bu işlemin merkezde bir bakanlık tarafından yapılmasının üzerinde durmaktadır. Nihayet son kesimde, şehir sevgisi ile, plâna karşı güven duymanın, şehirciliğin kuvvet kaynaklarını teşkil ettiğine değinilerek, Siyasal Bilgiler Fakültesi ile, İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsünde okutulan şehircilik derslerinin, halkın şehir sevgisini kuvvetlendirme bakımından büyük önem taşıdıkları ifade edilmektedir. Bölüm şehir plânlamasına halkın katılımının ve bu alandaki teşkilatlanmanın sağlanmasıyla sonuçlanmaktadır.

Dördüncü bölüm, **Şehir ve Karakteri** başlığını taşımaktadır. Bu bölümün ilk kesiminde şehrin tanınması konusu üzerinde durulmakta ve şehir nedir, sorusuna cevap aranmaktadır. İlk çağlardanberi şehirlerin gelişimini gözden geçiren yazar, çeşitli ülkelerde şehirlerin gelişme bakımından göstendikleri farkları da belirtmektedir. Daha sonra günümüzün şehirleri ele alınmakta ve eski şehirlerle kıyaslanmaktadır. Bölümün ikinci kesimi, şehirlerin kuruluş sebeplerinin incelenmesine ayrılmıştır. Bu sebepler arasında coğrafî, ekonomik ve askerî olanlar bahis konusu edildikten sonra Devlet reisi, veya hükümetin isteği üzerine de şehirler kurulabildiği belirtilmektedir. Müteakip kesimde, fizikî şartlar ve silüette şehir karakteri konusu incelenmektedir. Fizikî şartlar da; coğrafî ve topoğrafik şartlar, jeolojik şartlar ve meteorolojik şartlar olmak üzere üç kısma ayrıldıktan sonra, birinci nevi şartların doğurduğu şehirler; düz sahalardaki şehirler, meyilli sahalardaki şehirler, tepelerde inşa edilen şehirler, semerlerde inşa edilen şehirler, vâdilerde kurulan şehirler ve su kenarı şehirleri olmak üzere altılı ayırıma tâbi tutulmaktadır. Üçüncü kesimin sonu, şehir karakterlerinin plân tertibinde oynadığı roldür. Bu başlık altında daha çok, konu, şehircilik tarihi bakımından aydınlatılmaktadır.

Kitabın beşinci ve son bölümü; **Plânlamaya Başlamadan Önce Bazı Kararlar**, başlığı altında, plânlama amaçlarıyla ilgili konuları içine almaktadır. Esas davranış adını taşıyan ilk kesimde, bu yönden, şekilci davranışla şekilci olmayan davranış arasındaki

farklar belirtilmektedir. İkinci kesimin konusu, şehir ölçüsü ve toplum miqyasıdır. Burada küçük ve büyük şehirlerden ayrı ayrı bahsedildikten sonra, şehir büyüklüğünün alt ve üst sınırlarının ne olması gerektiği konusu tartışılmaktadır. Yazar, burada O. D. Duncan'a atfen, optimum şehir büyüklüğünü tayinde kullanılan ölçülerin; şehrin fizikî plânı, sağlık problemi, halkın güvenliği, belediye hizmetleri, eğitim ve haberleşme tesisleri, perakende ticaret, sosyal teşekküller, birlikler, klüpler, aile hayatı, psikolojik ve sosyal karakteristikler gibi kıstas faktörler olduğunu ifade etmektedir. Bugün için Türkiye'de köysel yerleşmelerin nüfusları için konacak alt sınırın 740 -1000 kişi ve optimum köy nüfusunun 2000 civarında olması gerektiğine inandığını belirten Prof. Özdeş, bu alt sınırın 20 - 30 yıl sonra 2000 e yükseltilebileceğine de işaret etmektedir. Şehirler bakımından, 60.000, 80.000 ve 100.000 nüfusun optimum sayılabileceğine işaret eden Profesör, Türkiye için her hal ve kârda bir milyonu aşan şehirlerin tecviz edilmeyeceği üzerinde önemle durmaktadır. Aynı kesimde, şehirlere hücum, şehirleşme hareketi; mukayeseli bir şekilde ve sakıncalarına değinilerek incelenmekte, şehirlerdeki nüfus yoğunluğunun azaltılması tavsiye edilmektedir.

Mimarlıktan yetişme bir şehircinin Türkiyede ilk olarak modern şehir plânlaması anlayış, ilke ve metotlarına vukuf kazanarak hazırladığı bu ders kitabını, şehir plânlama literatümüz için bir kazanç saymak ve ilgililere sağlık vermek gerekir.

II. VI. İskân ve Şehircilik Haftası Konferansları, *İskân ve Şehircilik Derneği Yayınları No: 1, Ankara 1962 XIV + 137 sayfa.*

İskân ve Şehircilik Haftası Konferanslarının 6 ncısı yayınlanmış bulunuyor. 11 - 13 Haziran 1962 tarihleri arasında toplanan Hafta'nın başlıca konularını, **Şehir ve Bölge Plânlaması için Eğitim ve Teşkilâtlanma** teşkil etmektedir. 6 ncı Şehircilik Haftasının, II ci İmar Kongresini tamamlayıcı özelliğine ve konferansçıların tanıtılmasına ayrılan Prof. Yavuz'un önsözünden sonra kitapta, S. B. Fakültesi Dekanı Prof. Bedri Gürsoy'un ve o tarihteki İmar Bakanı Muhittin Güven'in açış konuşmaları yer almaktadır.

Kitap iki bölümdür. İlk bölüm konferans metinlerine, ikinci bölüm ise, konferans özetlerine ve tartışmalara ayrılmıştır.

Konferanslardan bir kısmı Şehir ve Bölge Plânlaması Eğitimi, bir kısmı ise Şehir ve Bölge Plânlaması için Teşkilâtlanma konusunda verilmiştir. Prof. Lloyd Rodwin tarafından yapılan ve «Bölge Plânlaması Eğitimi ve Türkiye'nin Kalkınma Politikası» adını taşıyan ilk konferansta, plânlama bölgelerinin çeşitleri üzerinde durulmakta, bölgeler seviyesinde plânlı faaliyette bulunmanın nedenleri açıklanmaktadır.

Bölge plânlamasının ayrı bir fakültede mi, yoksa mevcut fakültelerden birinde diğer dersler arasında mı okutulması gerektiğini tartışan konferansçı, gelecekteki bölge plâncısı ihtiyacımıza dikkati çektikten sonra, bu ihtiyacı karşılayacak eğitim, kurum ve vasıtalarının neler olabileceğini göstermektedir.

«Şehirciliğimiz ve Politikacılar» başlıklı konferansında Prof. Yavuz, şehircilik problemlerinin çözümünde politikacılara düşen rolü belirtmekte, son 1 - 15 yılın bu bakımdan kötü örneklerle dolu olduğunu, problemleri politikacıların bizzat kendi çıkarları uğruna yaratmış olduklarını ifade etmektedir. Bu problemlere misâl veren konferansçı, arsa spekülâsyonunu politikacıların bizzat yaptığını, gecekondulara politik maksatlarla seçimler öncesinde tapu dağıtanların yine politikacılar olduğunu, mahallî idarelere merkezden yapılan türlü yardımların dağıtılmasında bazı bölgelerin nüfuz sahibi politikacılar tarafından korunduğunu belirtmektedir.

Prof. Tamms, «Şehircilik ve Halkla İşbirliği» başlıklı konferansında, şehir imar plânlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında mahallî halkın rolünü bahis konusu etmektedir. Mahallî halkın, Ticaret ve Sanayi Odalarının, basın plân hazırlanırken onun esaslarını benimsetmeleri, plâncılara kendi görüş ve tenkitlerini de dinletmek imkânını bulmaları, sonradan plânın uygulanmasını çok kolaylaştırmaktadır. Profesör, misâl olarak, imar müşaviri bulunduğu Düsseldorf şehrini ele almakta ve imar plânını 7 yılda hazırladıklarını belirtmektedir. Plânı halka benimsetmek için sarfedilen gayretlerin uygulamada büyük kolaylıklar sağladığı görülmekte ve imar plânında, kabul edildiği tarihten itibaren beş yıl geçmeden herhangi bir değişiklik yapılmasına da izin verilmemektedir.

Kitabın İkinci Kesimi, Şehir ve Bölge Plânlaması için Teşkilâtlanma konularına ayrılmış bulunmaktadır. Burada yer alan ilk konferans Malcolm Rivkin tarafından, «Menkezî Hükümet ve Taşra Teşkilâtı» konusunda verilmiştir. Konferansçı, Bölge Plânlamasının bugün cereyan etmekte olduğu hukukî çerçeveyi çizdikten sonra, Türkiye'de uygulanmakta olan, Marmara, Zonguldak, Çu-

kurova ve Antalya bölgeleri plânlama projelerinin mahiyetleri ve yürütülmeleri ile ilgili problemlere temas etmektedir. Daha sonra, bölge plânlama projelerinin başarısı için, hangi kaynaklardan bilgi toplamak gerektiğini, tatbikatta nelerle karşılaşıldığını göstermekte ve Merkezden plânlamanın üstünlüğüne inandığını belirtmektedir. Bölge plânlaması çalışmalarında, mahallî halktan da yardım görmek gerektiğine işaret eden konferansçı Manmara ve Çukurova bölgelerinden buna örnekler vermektedir. Nihayet, Türkiye'de bölge plânlama çalışmalarını yürütecek bir mekanizma teklifinde bulunan konferansçı, birkaç bölgede yapılmakta olan çalışmaların daha ileri götürülmesini, fakat, memleketin başlıca bölgelerine şimdilik yayılmamasını teklif etmektedir.

«Mahallî İdareler ve Plânlama» konulu ve Doç. Orhan Alsaç tarafından yapılan konferansta, Belediyenin Plânlama görevi genel olarak ele alındıktan sonra, Türk belediyelerinin personel, malî ve teknik imkânlar bakımından bu görevi yerine getirebilecek durumda olup olmadığı tartışılmaktadır. Konferansçıya göre, plânlama işlerinin belediyelere bırakılması uygun olmayacaktır. Ayrıca, küçük küçük köylük yerlerin belediye olmak için yaptıkları müracaatlara da müspet cevap verilmelidir. Çünkü, bugün Türkiye'deki belediyelerin pek çoğunun nüfusu 5000 in altında olup, imar plâni yaptırma mecburiyetinin dışındadırlar. Öte yandan bu belediyelerin çoğu, mecburi görevlerini yerine getirecek malî imkânlarından yoksundur.

Abid Hüssain tarafından verilen Toplum Kalkınması konulu konferansta, köy topluluklarını kalkındırmak amacıyla olan bu programın mahiyeti açıklandıktan sonra, Hindistan'da nasıl ortaya çıktığı ve uygulandığı, nasıl bir mahallî idare teşkilâtı içinde gerçekleştirildiği anlatılmaktadır.

Son konferans, «İller Bankası ve Türk Şehirciliği» konusunda Selâhattin Babüroğlu tarafından verilmiştir. Konferansçı, İller Bankasının, Türk Mahallî İdarelerine, birtakım mahallî hizmetlerin sağlanmasında yaptığı yardımları, önce Bankanın görevlerini bahis konusu ederek ve sonra da şehircilik problemlerimizden örnekler vererek açıklamaktadır. Konferansçı, İller Bankasının mahallî idarelere sağladığı hizmetlerin durumu ve bu hizmetlere yapılması gerekli yatırımları da söz konusu ettikten sonra, Bankanın malî durumunu gözden geçirmektedir.

Kitabın İkinci Bölümünün ilk kısmında, verilen konferanslar, Dr. Cevat Geray ile Dr. Ruşen Y. Keleş tarafından yukarıdaki sıraya göre özetlenmekte, ikinci kısımda, tartışmaların özetleri yer almakta, en sonunda da konferanslar yabancı okurların da yararlanmalarına imkân vermek üzere, İngilizce olarak özetlenmektedir.

Dr. Ruşen Y. KELEŞ